

Szent István akkor és ma (I. rész)

Szent István ünnepének evangéliuma a sziklára épített házról szól. Ahol szilárd alap van, ott viharokat, áradást álló építmény emelhető. Jogos ez az evangéliumi szakasz, hisz első királyunk műve időt álló. Mind a Rómához hű kereszténység, mind a magyar állam ezer év elmúltával is megvan. Kettős alap a nyugati kereszténység és a szkíta magyar hagyomány nagyon szilárdnak bizonyult. Semminő evilági támadás, kívülről jött roham nem tudta végleg megsemmisíteni. Mindig újra éledt, s „megfogyva bár, de törve nem él nemzet e hazán”. Nem végzett azonban vele az alvilág folyamatos támadása sem. Az első pillanattól, sőt talán már azt is megelőzően állandóan megsemmisíteni akarta. A mai napig nem sikerült. A számbeli nagyság, a birodalmi erő megkopott, ma a nemzet-halál víziója imbolyog tétova tekintetünk előtt, ám ez látszat csupán. Viharos történelmünkben már többször tűnt úgy, mindennek vége, vagy legalábbis a vég közeledik.

Vizsgáljuk meg közelebbről mit tett Szent István király, hogyan építette föl országát, milyen szervezetet alkotott, mik a jogi és erkölcsi alapok? Tudott-e biztosítékot adni a nemzetnek, minő védelmet, támogatást szerzett, ami ezredévi távlatból mind máig hatékony? Földi életben gondolkodott, vagy túllépett azon? Sok-sok kérdés mered elénk. A válasz, helyesebben válaszok nem könnyűek. A nehézség főként a teljesen megváltozott gondolkodásban, magatartásban és főleg a hitben rejlik. Ugyanakkor műve ezer év óta nagyrészt ugyanaz, igazságai csak látszólag változtak, de ma is megállják helyüket. Amikor eltértünk tőle csödbe jutottunk, s amikor újból visszatértünk hozzá, feléledtünk, megszűnt a szellemi, vagy anyagi csőd.

Néhány szó az életéről. Születése időpontjáról biztos adat nem maradt, különböző krónikák más más évet adnak meg. Legvalószínűbb a hetvenes (970) évek eleje. Mindenesetre atyjának Géza nagyfejedelemnek már a legenda szerint megjövendőltetik születése és szerepe. „...Nem néked adatott meg véghezvinni, amit eszedben forgatsz, mert kezdet emberi vér szennyezi be. Tőled származik a születendő fiú, akire az Úr mindezek elrendezését az isteni gondviselés terveinek megfelelően rábízta. Ő az Úrtól választott királyoknak egyike lesz, a földi élet koronáját majd az örökkévalóval fogja felcserélni...” Meg kell jegyezzem, hogy a felvilágosult ember, vagy tudós sokszor gúnyosan mosolyog a legendák hallatán, és mesével azonosítja, pedig azok előbb, vagy utóbb mindig igazolódnak, míg a tudós elméletek hamisnak, vagy tökéletlennek bizonyulnak.

Folytatva István életét: „Amint elérte a tizenöt éves kort, apja utódjává jelölte, majd 996-ban feleségül kérte számára Civa Kodó Henrik bajor herceg leányát, a buzgón vallásos Gizellát, aki több mint négy évtizeden át állott férje oldalán.” Apja halála után meg kellett védenie uralmát. Először Koppánnal csapott össze, aki a szeniorátus és a levirátus hagyományát követve az özvegyet, s vele a fejedelemséget követelte. Győzelme után került sor a korona visszakérésére, majd a koronázásra. Mivel a koronát a pápa küldte el Rómából, így szükségszerűen szembe került a már előbb Bizánchoz csatlakozott fejedelmekkel, nevezetesen Gyulával Erdélyben és Ajtonnyal a Délkeleti végeken. Győzelme teremtette meg az egységes állam- és egyház-szervezés lehetőségét. István mindenesetre teljesen egyéni utat járt be. „...a magyar államszervezet közvetlen előzményei magában a magyar társadalomban lelhetők fel...” Ugyanez mondható el többé kevésbé az egyháziról is. Így kialakultak a megyék és az egyházmegyék. Ezek ma is léteznek jóllehet határaik közben a fejlődésnek és igényeknek megfelelően módosultak.

Elrendelte templomok építését, rendezte a vásárokat, s törvénykönyveivel (kettő) szentesítette az intézkedéseket. Törvényei jóval emberibbek voltak, mint a korabeli Európa más országaiban lévők. Ennek eredménye az lett, hogy a jogbiztonság Magyarországon messze felülmúlta Európa többi országáét. Így aztán a bevándorlás is megindult. Mind a király, mind az ország kiváló kapcsolatokat ápolt környezetével. A királyi család rokonságba

került Európa szinte minden uralkodói családjával, az országba pedig mindenünnen jöttek vitézek, tudósok, vagy csak egyszerű, szorgos emberek, mert itt könnyebben találták meg boldogulásukat. A családi kapcsolatok viszont időnként viszályokat hoztak. Így szembekerült Lengyelországgal, Bolgárországgal. A németekkel azok hódító törekvései miatt kellett küzdenie. A király híres volt arról, hogy egyetlen vesztes csatája, vagy háborúja nem volt.

István megnyitotta a kereskedelem és kapcsolatok számára is fontos zarándokutakat Jeruzsálembe és Rómába. Azokat biztosította, szállóházakat alapított hozzájuk. Az európai kultur-világ hálája a kortársak dicséretében nyilvánul meg. Odilo apát a cluny szerzetesi reformmozgalom atyja – a kor egyik legnagyobb szelleme – ugyanúgy dicséri, mint Berno reichenai apát, aki közölte, hogy István és Gizella nevét bejegyezték az „Élet Könyvébe”. Az Odilo apáttal, II. Szilveszter és III. Ottóval, valamint a többi vezető egyházi személlyel fenntartott kapcsolata bizonyítja, hogy az akkori Európa szellemi vezetői között volt maga is. Ezt fontos megjegyezni, mert egyesek kétségbe vonják, hogy tudott írni, s az Intelmeket másnak tulajdonítják. Visszatérve a zarándokúthoz, ez Pannoniát a legrövidebb vonalon szelte át, elkerülte Esztergomot, ezért Székesfehérvárott építette fel azt a bazilikát, amit királyi templomnak és temetkezési helynek szánt.

István a korabeli írások alapján, őszintén és mélyen vallásos uralkodók közé tartozott. Kereste a szentek társaságát, kortársai közül csak III. Ottó és Sancho ibériaikirály voltak hasonlók hozzá, de életszentségben Ő felülmúlta őket. Mindamellet bigott nem volt. Nagylelkűen bánt a lázadó Gyulával, nem rabolta ki a legyőzött és elfoglalt városokat, templomokat, legfeljebb ereklyéket vitt el, amelyeket megőrzött és gondozott haláláig. Az írnokok, akik Szent István okleveleit fogalmazták a király jelzőjeként mindig „jámbort” és „kegyest” írtak. A kortársak keresztény példaképnek, „szent életűnek” tartották. Akkoriban a „szent” jelzőt nemcsak a már ténylegesen szentté avatottak nyerték el, hanem még az életükben megkapták olyanok, akik erre rászolgáltak.

István király már életében híres volt a tekintetben is, hogy csodákat tett, illetve csodás módon gyógyított. Halála után oltárra emelésekor (szentté avatás), amikor sírját, helyesebben koporsóját felbontották sokan meggyógyultak, finom illat áradt napokig, teste romlatlan volt. Mindez utal arra, amit az előző bekezdésben mondtunk. Halálának napja összekötődik élete legnagyobb tetteivel. Ő ugyanis 1038. augusztus 14-e estjén az ország előkelőivel együtt és egyetértésükkel koronáját, ami már akkor is (lásd az Intelmeknél írottakat) a nemzetet és földjét jelentette, felajánlotta a Mennyek Királynőjének, aki a magyarok elnevezése szerint a Boldogasszony. Ez a fölajánlás nemcsak vallási tett, hanem jogi érvényű is egyben, ahogy azt boldogemlékű Mindszenty bíboros értelmezte. Az égi elfogadás tényét mutatja, hogy néhány óra múlva a nagy király már halott.

Halála sok gondot okozott, hisz örököse már előbb átköltözött a másik boldog világba. Thuróczy János krónikája röviden írja le: „...Szent István király fontolóra vette és szilárdul elhatározta, hogy a világi dicsőség minden pompáját megvetve, és a múlandó királyság koronáját letéve, egyedül Isten szolgálatának szenteli magát, s a külső gondoktól megszabadulva csendes békességben elmélkedéssel tölti életét. Az volt a szándéka, hogy a királyi felség koronáját átadja fiának, az isteni rendelésből szentséges erényekkel ékes Imre hercegnek...” Így utódjának nem közvetlen rokonát, hanem nővére fiát jelölte meg, aki erre sajnos méltatlan és alkalmatlan volt. Az egyházi írások szerint a fölajánlás ezért történt. A valóság más. Imre herceg 1031-ben halt meg, a fenn leírtak szerint pedig maga a tett hét évvel későbbi. Nem valószínű, hogy a gyorsan mindent megimádkozva döntő Istvánnak ennyi időre lett volna szüksége az elhatározáshoz. Sokkal valószínűbb, hogy Máriát, Gellért szerint az „Asszonyt” egész lelkéből tisztelő István csak végső formában ismételte meg ezen a napon népével együtt ünnepélyesen, előtte már maga sokszor megtette imáiban. A nagyobb legenda így szól erről: „...fogadalom és felajánlás útján szüntelen imáiban magát és királyságát az örökszűz istenanya, Mária gyámsága alá helyezte, akinek tisztelete és dicsősége a magyarok

közt oly nevezetes, hogy nyelvükön még e szűz mennybevitelének ünnepét is tulajdonnévénél hozzáttétele nélkül, csak Királyné napjának emlegetik.”

Mielőtt elkezdenénk az Intelmek, s előtte Szilveszter pápa által a Koronát küldő bulla elemzését még szót kell ejtenünk arról, hogy a magyarok rendelkeztek sajátos műveltséggel, s ennek része volt a rovásírás. A régi hősi énekek, történeti mondák, a vezérek tetteit, a múlt dicsőségét megéneklő regösök, a rovással együtt gyűlöletesek voltak az idegen papok előtt. A király azonban nem lépett fel velük szemben erőszakosan, hanem „állami felügyelet” alá helyezte őket. Minden vármegyében összetelepítették őket egy-egy faluba, amit a várispán alá rendeltek. Így végül csak egy két töredék került be a geszta irodalomba, a többi sajnos elveszett, esetleg néhány mese és népdal mélyén lehet észrevenni, vagy következtetni rá. István király minden béke igyekezete mellett belesodródott tehát az „ideológiai” harcokba.

Az 1083 előtt írt nagyobb Szent István legenda az erényeket és a csodákat emelte ki, s ezzel megteremtette a vértelen, kegyes szent ábrázolását. A kis legenda ugyan a nagyobbikat kiegészítő szándékkal készült, de az írója jóval tájékozatlanabb volt, s a kemény Könyves Kálmán uralkodását szerette volna igazolni. Az egymást felhasználó krónikák aztán tovább hagyományozták a keménység vonásait, s az utókor mindig azt emelte ki, ami szándékainak megfelelt. Ezzel fogunk találkozni mind az Intelmek, mind a Szilveszter bulla értelmezése során.

Miután István alkotása egy keresztény birodalom olyan megalapozása, hogy az minden viszontagság ellenére még ezer év után is fennáll, természetes, hogy minden oldalról támadás éri. Ha nincsenek, vagy nem maradtak meg eredeti okmányok, akkor a másolatok hitelességét, főleg akkor, ha azokat későbbi időkben találták meg, kétségbe vonják. Pontosan ez történt Szilveszter pápa bullájával. Első lépésként tehát vizsgáljuk meg hamisítvány-e? Miután – látni fogjuk a továbbiakban – kivételes jogokat ad a magyar uralkodónak, az egyháziaknak érdeke lett ezeknek a jogoknak a csorbítása saját hatalmuk és jogaikért. Nincs benne semmi csodálatos, hogy kétségbe vonják a hitelességet, hiszen a másolat jóval később került csak elő. Nem sokkal az előkerülést követően viszont a magyar királyoknak – ekkor már a Habsburg családból valók – érdeke lehetett volna ilyen hamisítványt készíttetni. Magát az apostoli címet Mária Terézia megkapja ugyan, de könnyebb lenne számukra, hogy apostoli címen kiterjesztettebben élhessenek a főkegyúri joggal. Ebből az érdekellentétből kívánják sokan indokolni a későbbi hamisítás tényét. Ipolyi Arnold könyvében számba veszi az érveket és ellenérveket, s arra a következtetésre jut, hogy hiteles. Ha a történeti tényeket nézzük, akkor Zsigmond és Mátyás, de már jóval előbb Szent László sok olyan az Egyházat érintő rendelkezést hoz, ami a főkegyúri jogot meghaladja, s ellene a pápa nem tiltakozik. Sőt maga VII. Gergely hivatkozik arra a tényre, ami csak a bullából ismeretes, nevezetesen: „...Szent Péter jogát és hatalmát magadra nézve csorbítottad és elidegenítetted, amikor országát hűbérül elfogadtad a német királytól...” – írja Salamon királynak. A Szent Péternek tett felajánlást viszont Szilveszter adomány leveléből ismerjük. Igaz viszont, hogy visszaadja Istvánnak, s Ő Máriának tett felajánlásával hatálytalanítja azt. Ezt viszont a későbbi hagyomány megerősíti, s maga a Szentszék ismeri el, amikor XIII. Leo pápa engedélyezi a Magyarok Nagyasszonyának ünnepét. Ugyanez mondható el végeredményben az apostoli királyi címről, hisz azt engedélyezik, ugyanakkor a jogokat királyaink folyamatosan gyakorolták. Mindenesetre Mária országáról, illetve Királynői jogairól Maga nyilatkozik. Gobbi atya tanúságtétele: „...első királyuk, a mai nap szentje, István majdnem ezer éve már, hogy nekem följánlva, tulajdonomba adott. Ezért hazáját századok óta már Regnum Marianumnak, az én országomnak nevezik.” Sok hasonló kijelentést idézhetnénk, s ezekből egyértelműen következik a felajánlás ténye, ami ugyanakkor a VII. Gergely által elképzelt szűkítéseket cáfolja, s egyben valószínűsíti a Szilveszter bulla eredetiségét, amit mi elfogadunk, s a továbbiakban ezen az alapon tárgyaljuk mondandónkat. Megjegyezzük még, hogy Ipolyi Arnold, akire már többször hivatkoztunk közli a következőket: „II. Szilveszterlevelében

kifejtett nézetek tehát és jogpraesumptiói szólamok oly otthonosak és gyakoriak a II. Szilveszter ezen egyházpolitikai actiójára következő századok pápai diplomatiájában ily alkalommal, hogy épen az ellenkező, azoknak hiánya tehetné a bullát gyanússá...a pápai bullák gyűjteményei régibb és újabb kiadásába is fölvetetett. Ez utóbbiak csupán azon megjegyzéssel közlik, hogy nem tekintik formája miatt sajátilag bullának, hanem a királyhoz intézett oly levélnek és brevenek, melynek fontos és nevezetes tartalma a bullák közé fölvetelét indokolhatja.”

A középkori magyar állam, az Archiregnum Hungariae, Magyar Birodalom – nehezen fordítható, ez a szó csak részben adja vissza értelmét, most jobb híján ezt használjuk – különleges előjogokkal rendelkezik, s ezek a bullából vezethetők le. Lássuk: „...Szerencsés küldöttség, mely mennyei követség által megelőzve s angyali szolgálattal végezve, isteni határozat által előbb végeztetett, mintsem általunk meghallgattatott...a könyörülő Istennek végzése volt ez, ki Dániel tanúsága szerint változtatja az időket és korszakokat...” A pápa utal az angyali intésre, amit álmában kapott a koronát illetően, s nyilván a levelében írt egyéb dolgok, előjogok tekintetében. Erről tanúságot tesznek a magyar források mellett a lengyel krónikák is. A későbbiekben ezért mondhatták eleink joggal, hogy angyal hozta korona. Másrészt a kiválasztottság tudata járta át az országot, hisz isteni végzés, ami történt. „... hálát adunk az Atya-Istennek és Urunknak, Jézus Krisztusnak, ki időnkben is talált magának Dávidot, Geyzának fiát, szíve szerint való férfiút és mennyei világosságával körülsugározván, felébreszté őt, hogy legeltesse Izrael népét, választott magyar nemzetét...” Döbbenetes mondat. Utal a magyarság különleges küldetésére, választottságára, amit Gobbinak a Szűzanya így fogalmaz meg: „Ám Isten annál inkább kitüntette e népet azzal, hogy különleges tulajdonomba adta már állama megalapításánál. E korban pedig Szeplőtelen Szívem világra szóló békediadala kiváltságos eszközül adta.” Ez a kiválasztottság és szerep természetesen minden földi és föld alatti gonosz erő gyűlöletét kiváltja. Másrészt alkalmas arra is, hogy az első választott nép bizonyos értelemben konkurenciát lásson benne annak minden következményével.

Folytassuk a szöveget: „... Méltó dicsérettel említjük továbbá adakozásod bőségét, mellyel az apostolok fejedelmének Szent Péternek országodat és népedet, melynek vezére vagy, mindenedet és tenmagadat ugyanazon követek és leveled által örökön felajánlottad...” Itt van tehát az a részlet, amire VII. Gergely hivatkozik. Egyébként több forrás megerősíti azt a tényt, hogy István Szent Péternek ajánlotta országát. A szöveg viszont folytatódik: „...mindazokat, a mit tőlünk az apostoli széktől kívántál: koronát, király nevet, az esztergomi metropolitaságot s a többi püspökséget, a mindenható Istennek, szent Péter és Pál apostolainak hatalmával, előre így lévén erre megintetve és parancsolván nekünk, ugyanazon mindenható Isten, saját áldásunkkal készséggel engedélyezzük, adjuk, adományozzuk.” Ismételten kiemeli, hogy mindazt, amit István kért megadja, de erre kapott utasítást, azaz Isten kifejezett akarata. István királyságának mennyei elrendelése, helyesebben annak minden jele és kelléke tehát nemcsak Géza fejedelem álombéli látomásában, hanem a pápai bullában is megőrződött. „Az országot is, amelyet nagylelkűséged sz. Péternek felajánlott, veled együtt, s a jelen és jövő népeddel és nemzetteddel a római szentegyház oltalma alá fogadván, bölcsességednek, örökösödnek és törvényes utódaidnak bírni, tartani, igazgatni, kormányozni és birtokolni visszaadjuk s adományozzuk.” VII Gergely pápa erre már nem hivatkozik. Szilveszter ugyanis visszaadja azt Istvánnak és utódainak. Ebből természetesen következik, hogy a Máriának történt felajánlás után – mivel azt elfogadta a Nagyasszony, ezután a pápaságnak már nem lehet jogalapja, követelése – Ő az ország birtokosa és Királynője.

„Ezen örökösöd s utódaid bár kik lesznek, miután az országnagyok által törvényesen megválasztattak...” Ez a választás a levélben még egyszer szerepel, és kiemeli, hogy a magyar király csak akkor lehet érvényesen uralkodó, ha megválasztják. Ez a magyar történelemben mindig így volt már a királyságot megelőzően a fejedelmeknél is. „

Nemességed az apostoli dicsőségért versenyezve, nem tartotta méltatlannak az apostoli hivatal, Krisztust hirdetve, vallását terjesztve viselni, és minket papsági tisztünkben helyettesítve eljárni igyekezett...” A levélnek ez a része és a következők messzemenő egyházi következményekkel is járnak, így aztán érthető, hogy ezt minden saját céljainak és érdekének megfelelően ki akarta használni. Magának a bullának megtámadása szintén ebből ered. A pápa ugyanis azt írja le, hogy István papságában helyettesítve járt el. Ugyanakkor az apostoli hivatal méltónak tartotta és apostoli tevékenységet folytatott. Mindezt azonban jóllehet szent István miatt – később több szent király, s szentté nem avatott követte ebben – adta, de az vonatkozik utódaira is, ha azok törvényesek. „...mi is kiváló szabadalommal Kitünőségedet s érdemeid tekintetéből törvényes örökösöidet s utódaidat, kik, a mint mondva volt, megválasztva, s a szentszék által megerősítve lesznek, most és a jövőben örökösen földíszíteni kívánván, apostoli hatalmunknál fogva megengedjük, akarjuk és kérjük, hogy miután Te és ők a koronával melyet küldünk, a követidnek átadott mód szerint kellőleg megkoronázva leszesz és lesznek, magad előtt a keresztet, mint az apostolság címerét, vitethesd és ők is vitethessék...” A latin kifejezés „singulari privilegio” magyar fordítása nem a legszerencsésebb. singularis=egyedi, egyetlen, kivételes, a kiváló szó nem az elsődleges értelme. Itt arról van szó, hogy a pápa egyedi, különleges kiváltságot, jogot (privilegiumot) ad szent Istvánnak és a magyar királyoknak. Kivételes jog illeti meg őket, ami páratlan, egyedi. A kereszt az apostolság címere, ez a cím, és a velejáró jog átmegy az utódokra. Ők azonban csak akkor utódok, ha szabályosan vannak megkoronázva és előtte megválasztva. Magyarország tehát apostoli királyság, a maga különleges egyedi, kivételes rendjével, s ez nem Mária Teréziának adott kegyes cím, hanem a Koronával együtt érkezett, Istvánnak és utódainak szól. A koronázás szabályai innen datálódnak, s egyházi előírásait már Szilveszter pápa meghatározta, fontos tényezője a Korona – csak ezzel lehet érvényes – és a választás. Természetesen idetartozik a szentszék általi elismerés ténye is.

„...miként téged s őket az isteni kegyelem arra tanítand, országod jelen és jövő egyházait helyettünk s utódaink helyett intézhessétek és rendezhessétek; miként mindez egy más levélben, amit közösen neked, az országnagyoknak s az összes hű népnek hozzád intézett követünk által küldünk, mindezek terjedelmesebben foglaltatnak.” Az engedélyt az egyházi ügyek intézésére világosan megadja. Történetünk folyamán ezzel éltek is a magyar apostoli királyok. Manapság ezek egy részét igyekeznek a főkegyúri jogok közé besorolni, de már annak kialakulása előtt éltek vele. A levél pedig annak tartalmát (főkegyúri jog) messze meghaladó pápa helyett végzendő szervezésre, kinevezésekre vonatkozik. Ezért hívhatta egybe a konstanci zsinatot Zsigmond magyar király, aki német római császár csak később lett. Vétózhatott meg konklávéban megválasztott pápát Ferenc József magyar apostoli király. Ez a joga sem az osztrák, sem a német-római császárnak nem volt meg a magyar egyházi ügyek jó részét királyaink intézték. Ez azonban csak a kérdés egyik oldala. A másik viszont az, hogy a király távollétében az esztergomi érsek végezte a királyi teendőket. Így történt II. Endre kereszties hadjárata alatt például. Ilyen szerepet utoljára boldog emlékű Mindszenty bíboros érsek végezhetett volna, amire kész is volt. A történelmi körülmények azonban nem engedték meg. Visszatérve a bullára a hivatkozott kísérő levél, amit a küldött (legatus) hozott, nem áll rendelkezésre, elveszett.

Befejezésül idézzük még a bullából: „Könyörgünk a mindenható Istennek, ki téged neveden hívott ki anyád méhéből az országlásra s a koronára, s a ki azon koronát, melyet a lengyelek vezérének készítettünk, neked adadni parancsolá...” Fontos tények ezek. Megerősítik a varsói krónika elbeszélését, vagyis, hogy eredetileg nekik szánta a koronát, s anyagi intésre lett az a magyar Szentkorona. Az isteni elhívás pedig utal arra a jelre, vagy próféciaira, isteni intésre, amit Géza nagyfejedelem álmában látott. Megerősíti annak természetfeletti jellegét. A pápa kétszer utal ó-szövetségi párhuzamokra, egyszer Dávid királyt és népét említi. Ez a párhuzam

a magyar nép kivételes elhivatottságát erősíti meg, ezzel együtt természetesen Istvánét is. A második pedig Jeremiás küldetésére utal Szent István kapcsán, s bibliai kifejezésekkel mutatja meg azt. A pápa szerint tehát István különleges kiválasztottja Istennek, aki hivatását egyben be is tölti. A továbbiakban ennek állami részleteit fogjuk vizsgálni.

Dr. Bakos Batu
(Tengernek Csillaga XIX/5.)

Szent István akkor és ma (II. rész)

Szent István Intelmeit hitbuzgalmi iratként szokták értelmezni. Félre értés ne essék, hangsúlyozom, az is! Ugyanakkor ki kell emelnem, nemcsak az! Kétségen kívül ez az írás fiának Imre hercegnek szól. Személyes hangvételű és a teljes életet tekinti. „...mivel bizonyosan tudom, hogy minden renden valók a föld bármely részén, bármilyen méltóságot viseljenek, nemcsak kíséretüknek, híveiknek, szolgálóknak parancsolnak, tanácsolnak, javasolnak, hanem fiaiknak is, úgy hát én sem resteltem, szerelmetes fiam, hogy neked még életemben tanulságokat, parancsokat, tanácsokat, javaslatokat adjak, hogy velük mind a magad, mind alattvalóid életmódját ékesítsed...” „Itt az idő, hogy többé ne puha kásával étessenek, az téged csak puhánnyá s finnyássá tehet...hanem itassanak meg olykor fanyar borral, mely értelmet tanításomra figyelmessé teszi...” Ez a bevezetés, amit a szövegben állandóan jelenlévő hasonló figyelmeztetések és utalások még inkább hangsúlyoznak valóban a nevelő és vallásos irat gyanúját erősíti.

Ugyanakkor a cím világosan jelzi az elsődleges szándékot. „Kezdődik Szent István király törvénye.” A részekre osztás és annak tárgyalása ezt a szándékot erősíti meg, sőt helyesebben világosan, egyértelműen fejezi ki. Nem követünk el nagy hibát tehát, ha törvénynek, sőt alaptörvénynek tekintjük. Hangsúlyozza ezt az értelmezést, hogy következetesen felszólító módban és parancsolva beszél. Mindjárt az első részben: „...ezért parancsainkban a szent hitet tesszük az első helyre.” Ma talán furcsán hangzik számunkra a vallásos hit az első helyen, de ezer évvel ezelőtt ez még természetes volt. Megjegyzem ma is annak kellene lennie, hisz a világ és lényege nem változott. A teremtő, a világ ura Isten volt és marad mindörökké. A fejlődés, a tudomány előre haladása ezt meg nem cáfolhatja, meg nem változtathatja. Az erkölcsi alaptörvények, mint a természet törvényei ugyancsak változatlanok. Megváltoztatásuk magával az étellel ellentétes és a halált hozza magával. A szent király ennek tudatában biztatja fiát, hogy buzgalommal és éberséggel őrizze a katolikus hitet és példát mutasson. A hit lényeges igazságait felsorolja, s védelmére buzdít. Mind az államra, mind a saját üdvösségünkre veszélyes ennek elhanyagolása. „Akik ugyanis hamisat hisznek, vagy a hitet jó cselekedetekkel teljessé nem teszik, fel nem ékesítik, minthogy a hit cselekedetek híján meghal, sem itt nem uralkodnak tisztességgel, sem az örök uradalomban vagy koronában nem lesz részük.” A szentistváni országban ugyanis a hitet nem lehet elválasztani a világi élettől és uralomtól. Mindez a következő fejezetben még inkább nyilvánvalóvá lesz.

„A királyi palotában a hit után az egyház foglalja el a második helyet, az egyház, melynek első ízben a mi fejünk, tudniillik Krisztus vetette el magját...” Az Egyház az ország alapját a hitet védi, s kapcsolja Istenhez a mindenség Urához. Krisztus az egyetlen közvetítő, s nélküle összeomlik az épület. „Ki a szentegyház méltóságát csorbítja vagy csúfítja, azon munkál, hogy Krisztus testét csonkítsa.” Az ország és az Egyház tagjai ugyanazok, azaz Krisztus tagjai. „Ő ugyanis önönmagát nevezte kösziklának, ...hanem az újonnan nyert tömeget, a kiválasztott népet, isten nyáját ...hívta a saját magára épült szentegyháznak.” Ha valaki ez ellen támad, kicsinyeit megbotránkoztatja, az a hatalom méltóságából kivetítődik. „... és az igazak egyházán kívül marad a világi nyomorúságban, mint valami pogány és

jövedelembérlő.” Ezzel egyben tanúságot tesz az Egyházhhoz tartozás méltóságáról. A pogány csak a világban marad, s hozzá hasonlóan a zsidó (jövedelembérlő). Igaz akkor ezek közé tartoztak többek között az izmaeliták és a böszörmények is. Fiának (az államnak) pedig örködni kell, hogy az Egyház gyarapodjék és együttműködjék, hogy „koronád híresebb, életed boldogabb és hosszabb legyen.”

Ezen általánosabb pontok után részben személyi elemek kerülnek elő. A főpapok rendje a harmadik, s nem csupán a felsorolásban, hanem a királyi méltóságban. Közülük kerülnek ki a főemberek, hisz ők az Isten népének őrei, ők kenik fel a királyokat, az oldás és kötés hatalma kezükben. „...elkülönítette őket az emberektől, a maga nevében és szentségében osztozott velük...” A szent renden lévő férfiakat hamis váddal mocskolni, nyilvánosság elé hurcolni tilos. „Teljességgel megtiltom...” Itt tehát kifejezett tilalommal, a törvény szavával szól, figyelmeztet és intézkedik. A magyar rend már Szent Istvánt megelőzően a papságot kiemelte a kettős fejedelmi méltóságban. Maga István is, ahogy az előző részben láthattuk papi méltósággal is rendelkezett, ahogy a főpapok világgal. A kettősség átjárta az egész társadalmat.

A negyedik pont némi magyarázatra szorul, mert nemcsak a főemberekről, mint személyekről, mint intézményekről szól, hanem tulajdonságaikról, erényeiről. Az erkölcsi alap jelenik meg fokozott mértékben, de ez áthatja az egész művet. Lássuk kicsit talán hosszabban: „Az uralom díszje a főemberek, ispánok, vitézek hűsége, erőssége, serénysége, bizalma. Mert ők országod védőfalai, a gyengék oltalmazói, az ellenség pusztítói, a határok gyarapítói. Legyenek ők, fiam, atyáid és testvéreid, közülük bizony senkit se hajts szolgaságba, senkit se nevez szolgának. Katonáskodjanak, ne szolgáljanak...tartsd mindig eszedben, hogy minden ember azonos állapotban születik...” A személyek itt intézményeket és rendszert jelentenek. Az ispánok a megyei várak vezetői, akik egyben a helyi közigazgatást, s később az öngazgatást jelentik. Íme a megyerendszer burkoltan már itt is szerepel. Ősi intézmény. Az előző részben már említettük, hogy Szent István megszervezte az egyházi és világi megyéket. Az előbbieket apostoli hatalmával, az utóbbiakat királyival. A vitézek a hadsereget jelentik. Annak tagjai és vezetői. Ez a másik intézmény, amelyik mindmáig megmaradt. Fontos szempont azonban, hogy ne szolgáljanak, hanem katonáskodjanak, s testvéreid legyenek. Az egymás mellé rendelés sajátos magyar útját jelöli ki a király. Erről még később is szó esik.

Az ötödik pont az igaz ítéletről és a türelem gyakorlásáról szól. Nagyon fontos tanács, amiről a végső elemzésben meg kell emlékezni. „...ne is ítélezz te magad, nehogy királyi méltóságodban a hitvány ügyekben forgolódva fölt essék, hanem az efféle ügyet inkább bírákhoz utasítsd, az ő megbízatásuk, hogy a törvény szerint döntsenek.” „A türelmes királyok királykodnak, a türelmetlenek pedig zsarnokoskodnak.” A királyi hatalom elválasztása, helyesebben a hatalom megosztása törvényben, vagy alkotmányban leírva itt jelenik meg először. A bírói hatalom lehetőség szerint elválasztva, amit a francia felvilágosodás nagy vívmányként 750 évvel később fogalmaz meg, itt világosan rögzítve van. A türelem pedig nem csupán erény, hanem határozott közjogi szerepet kap. Ahogy nem akar szolgaságot, úgy nem szeretné a visszaélést sem. Ezek az igazi „demokrácia” alapjai. Megtartható keresztény alapjai és nem a látszat! A mai megfogalmazása sajnos csak látszatdemokráciára szűkül.

A hatodik fejezet az, amit a legtöbbször értettek, illetve talán tudatosan magyaráztak félre. Ebben szerepe lehetett a pontatlan fordításnak. Lássunk néhány példát: Pozsony Jordánszky Elek „Oly nagy közjó háromlik a vendég és jövevény férfiak befogadásából...” A Magyar Törvénytárban „A vendég és jövevény népekben oly nagy haszon vagyon...” Tormay Cecil „A vendégekben és jövevényekben oly nagy haszon vagyon...” Láthatjuk, hogy ezeket különböző módon lehet értelmezni. Ez a szöveg további folytatásában is látszik. A legutóbbi kiadás „...mindez az országot díszíti, az udvar fényét emeli, s a külföldieket a pöffeszkedéstől elrettenti.” Itt a Jordánszky féle szöveg ugyan régiesebb, de pontosabb „Mind ezek által a

Királyi Udvar ékesítették és magasztaltatik: a külföldieknek kérkedő büszkeségek pedig megrettentetik.” Világos, hogy a későbbi belemagyarázások hamisak. Nem idegen népek betelepítéséről van szó, hanem vendég férfiakra. Ezek tudása, szokása, stb. emelik az udvar fényét. Ugyanakkor gondot kell fordítani arra is, hogy el ne bízzák magukat, ne pöffeszkedhessenek. Befejezésül pedig a király fiának ismét parancsot ad, azaz a feltételeket kell úgy alakítani, hogy örömmel jöjjenek és szívesebben legyenek itt, mint másutt. Ez egyébként a magyar történelem folyamán mindig így is volt. A baj akkor következett be, amikor „pöffeszkedni” akartak, nem vették figyelembe a befogadó ország szokásait, törvényét.

A hetedik a tanács szerepéről szól. Fontossága nyilvánvaló. „A tanács állít királyokat, dönti el az ország sorsát, védelmezi a hazát, csendesíti a csatát, győzelmeket ő arat, kerget támadó hadat, behívja a barátokat, városokat ő rakat, és ő ront le ellenséges várakat.” Világos, hogy a tanács szerepe nagyon jelentős. A király itt lényegében lemond hatalma egy részéről a tanács javára. A bíraskodás során már szót ejtettünk a hatalom megosztásáról, itt ismét erről van szó. A maga nemében páratlan, hogy az akkori Európa legnagyobb tekintélyű uralkodója lényegében lemond a teljhatalomról. Már előbb is észrevehettük, hogy a teremtés rendjét tisztelve elfogadja az emberek egymás mellé rendelését. Itt tehát mellé és nem alárendelt viszonyról van szó. Ugyanakkor világosan látszik a hármasság hatalmi tagozódása, ami később a törvénykezésben, végrehajtásban és bíraskodásban ölt testet. Ismétlem, hogy hozzávetőleg hétszázötven évvel megelőzve a „fejlett” Európát! Egyben pedig arra is gondot fordít, hogy a tanács a jobbakból, tekintélyesebbekből, bölcsesebbekből legmegbecsültebbekből álljon. Még a középszerűeket is kerülni kell. Figyel arra is, hogy „...ki-ki életkorának megfelelő dologban forgolódjék, tudniillik az ifjak fegyverben, a vének a tanácsban.” Az öregek tapasztalatát nem szabad nélkülözni, mert minden cselekedetet a bölcsesség alapján kell végezni. Ha a tanácsot összevetjük az országgyűléssel (mert annak felel meg), akkor a szavak igazsága rögtön nyilvánvalóvá lesz. Jelentősége ma nagyobb, mint akkoriban volt, de ez szinte az összes pontról elmondható. A következőről pedig különösen.

A nyolcadik pontban lényegében a hagyományról van szó. „Őseink követése foglalja el a királyi méltóságban a nyolcadik helyet...Aki atyjával szemben áll, Isten ellenségének áll...Az engedetlenség valójában pestis az egész királyságban.” Itt ugyan közvetlenül az atyák iránti engedelmességről van szó, de az engedetlenség általában a legnagyobb veszély az országra. A hagyomány és szokás ugyanide tartozik. „Mert nehéz lesz megtartani e tájon királyságot, ha szokásban nem utánzod a korábban királykodó királyokat.” Sőt ezután még ki is emeli kérdésével mely görög uralkodna latin módra, s mely latin görög módra, Te tehát kövesd a magyar példát. Ezt felejtik el az Intelmeket értékelők. Ebben természetesen az is benne van, hogy az István előtt uralkodó fejedelmek, talán maga Attila és az avar kagánok is „királykodtak”. Benne van kihangsúlyozva, hogy Magyarországon a magyar szokások és hagyományok köteleznek. Itt melleleg vissza kell utalnunk a hatodik részhez, különös jelentősége van, nemcsak nálunk, hanem egész Európában. Az adott ország szokásait, jogát, hagyományait a bevándorlóknak kötelessége tiszteletben tartani. Nem kötelező bejönni, de ha bejöttek, akkor nemcsak jogaik, hanem kötelességeik is vannak. Másrészt István királyt számtalanszor és sok oldalról vádolták, sőt vádolják, hogy tüzzel, vassal kiirtatta az ősi magyar szokásokat, megváltoztatta a régi hagyományokat, szolgaságba döntötte a szabadokat... Sem ez a nyolcadik rész, sem a hatodik, sem a negyedik, illetve az ötödik és hetedik nem ezt sugallja. Amennyiben ezeket mind betartjuk és betartatjuk, úgy fel sem tételezhető az előbb említett rágalom. Végezetül mindezek együttesen határozott utasítást, jó tanácsot, élhető világot, megfelelő szabályozást jelentenek a mának.

„A folytonos imádkozás: a bűnöktől megtisztulás és feloldozás” Itt tér vissza a király az Istennel való kapcsolathoz, amivel kezdődött műve. Imája pedig Isten segítségének kérése, hogy feladatát betölthesse. Az utolsó, a tizedik rész pedig azokat az erényeket sorolja fel,

amelyek szükségesek az igazi királysághoz. Légy tehát irgalmas, szeretettel teli, „mert a szeretet gyakorlása vezet el a legfőbb boldogsághoz.”, türelmes mindenkire, erős, alázatos, mértékletes, szelíd, becsületes, szemérmes. Ha manapság közéletünk szereplői ehhez tartanak magukat, akkor a politikának becsülete lehetne. Sajnos pont az ellenkezője áll fenn.

Az Intelmek befejező mondatának kicsit több időt kell szentelnünk. Így hangzik: „Mindez, amit fentebb érintettünk, alkotja a királyi koronát, nélkülük sem itt nem tud senki uralkodni, sem az örök uradalomba bejutni. Ámen.” Ebben a mondatban összekapcsolódik a földi uralkodás és az égbe jutás, azaz az örök üdvösség. A természetes és természetfeletti közötti összeköttetés akkoriban csak annyiban jelentkezett Magyarországon kívül, hogy az uralkodók Isten kegyelméből uralkodnak. A koronázás ehhez kellett, s azt mindig az Egyház végezte. Itt azonban többről van szó. Az uralkodás maga is kettős jelleggel bír. Főpapi és királyi szerep együtt, ami Magyarországra csaknem ezer éven át jellemző volt, s eredete innen származik. A másik jelentős mozzanat a Szentkorona-tan eredete. Ez a mondat világosan kifejezi, hogy maga a Korona nem egyenlő egy még oly becses művészettel kialakított tárggyal, vagy ékszerrel, hisz az előbbieken kifejtettek alkotják a koronát. Azok betartásától függ a földi uralkodás, ahogy már jeleztük, s továbbiakban az égi uradalom.

Ha tovább elemezzük, azonnal nyilvánvalóvá válik, hogy a Koronát alkotják a bíraskodás és tanács csak úgy, mint a honvédség és megerendszer. Személyes erények függvénye, s benne szerepet kap az igaz vallás, nevezetesen a katolikus keresztény hit, egyházi szervezetével és főpapjaival. A vendégek befogadása és a magyar sajátosságok megőrzése az uralkodás fontos része. A történelem folyamán mindezeket állandóan elemezték, s a kor igényeinek megfelelő következtetéseket vontak le belőlük. Az viszont a leírtak alapján nem vitatható, hogy a teljes szöveg sokkal inkább tekinthető történelmi alkotmányunk első rövid összefoglalásának, mint valami csupán elméleti vallásos iratnak, tanácsnak. Nemcsak a gyakran ismétlődő parancsok, megparancsoló, utasító felszólítások jelzik világosan a célt, hanem már maga a cím is, amiről kezdetben megemlékeztünk.

Sajátságos a felépítés és a magyar jellegzetességek. Dümmert Dezső világosan fogalmazza meg, hogy: „Ez a patriarkális apai stílus ütközik ki tulajdon – írott vagy sugalmazott – művéből is, az „Intelmek”-ből. Nyugati feudális viszonyok közül jövő pap nem képzelhette így el az uralkodást, ahogy ő írja le. De a bizánci, megmerevedő társadalmi formák és az istencsászárság eszméje egy görög papnak sem sugalhattak hasonló gondolatokat.” A szerzőtől függetlenül a mű a korabeli magyar társadalmi és szellemi viszonyokat tükrözi. Más szavakkal kifejezetten magyar mű. Nincs tehát benne semmi csodálatos, hogy maga az eszme, a korona eszméje sajátosan fogalmazódik meg, s ezer éves távlatban hat, megmarad a magyar államélet alapjának. Ennek pedig a kettősség határozott jellegzetessége, a király és a főpap egységben van benne.

Theodor Schnitzler a *Die Heiligen im Jahre des Herrn* című Joseph Höffner bíboros (A német Püspökkari Konferencia nevében! – mint annak előljárója) által méltatott és elismert művében a 282 és 283 oldalon írja: (szabad fordításban) „Ő királysága II. Szilveszter pápa által III. Ottó egyetértésével alapított meg. A pápa koronát és apostoli keresztet, amit maga előtt vitethetett, küldött neki. Ezért hívták a magyar királyt apostoli méltóságnak („Apostolische Majestat”) Ezer karácsonyán koronázták meg Esztergomban Istvánt, hasonlóan Nagy Károlyhoz és III. Ottóhoz.” Már az összehasonlítás is kiemeli Szent István jelentőségét, hisz német szerzőtől származik. A folytatásban leírja, hogy István műve és királysága a mai napig áll. Majd megjegyzi, hogy annak megdöntése először Hitlernek és Sztálinnak sikerült, s végül a keletről jött páncélosoknak. Felteszi a kérdést: „Vajon Szent István most már másodszor (végleg) meghalt? Vajon a nyugati, Rómával szövetséges keresztény Magyarországot visszalökték az István előtti időkbe? Isten adja meg, hogy Nem!”

Az előbb idézett német szöveg világosan rámutat, hogy István király művét ugyan a mai Sátán által vezérelt szabadkőműves világ el akarja törölni, de az nem sikerülhet. Egyrészt

Magyarország most is fennáll, őrzi egyik alkotójának keze nyomát. Gondoljunk csak a megye rendszerre, a tanácsra (ma országgyűlésnek mondjuk), az önálló bíraskodásra, a világon talán először megvalósult hatalom megosztásra. Ugyanakkor sajnálattal állapíthatjuk meg, hogy egyelőre a királyság eszméje nálunk nem rokonszenves. Nagyon sok hazugságot terjesztettek róla, s az áldemokrácia számára még az alkotmányos formája is elviselhetetlen, s akkor még nem szóltunk az apostoli változatról. A hatalom megosztásos Szentkorona eszme sokkal inkább mellérendelő, mint a demokráciának nevezett mai rendszer. Az igazi választáshoz megfelelő ismeret lenne szükséges, s ezt a mostani tömegtájékoztatás nem szolgálja. Feladata lényegében a valóság eltakarása, s így valódi választásról az ismeretek hiánya miatt szó sem lehet. Szent István alkotásából nemcsak az igazi emberi egyenlőség hiányzik, hanem az ember lényegének megbecsülése. Ez legjobban az erkölcs és hit kérdéseinél látható. Ha a király, s a közélet szereplői számot vetnek azzal, hogy Isten felé elszámolással tartoznak, s nem tehetnek meg bármit, akkor zsarnokság nem alakulhat ki. Ember embernek nem lesz elnyomója, kihasználója, kizsákmányolója. Az állam – ország, királyság – polgárainak (alattvalóinak) javára szolgál, segíti őket végső céljukhoz, az üdvösséghez. Ma ez a szempont fel sem merül. Törvények tömegével kívánják a közjót szolgálni, de ez eleve kudarcra van ítélve, hiszen a jogok és kötelezettségek összhangja nélkül, lelkiismeret nélkül, erkölcs nélkül a jog hatástalan. Jogok és kötelezettségek összhangja, erkölcs és jog összetartozása nélkül az emberek között csak nyers harc alakulhat ki.

Szent István akkor elérte, amit szeretett volna. Erős ország, megfelelő alappal, jobbiztonsággal – ez vezetett oda, hogy az idegenek szívesen jöjjenek Magyarországra – határozott védelemmel jó életteret biztosított a benne élőknek. Az Egyház és állam együttműködése a végső cél érdekében az ember tökéletes kiteljesedésének eszköze volt. Szent Istvánt most viszont örökségének bírálatával fogadják el. Ahogy fentebb kifejtettük ma is élhető, érvényes eszméit és eszközeit nem alkalmazzák, sőt épp azzal ellentétesen cselekszenek a politikusok. Ugyanakkor csodálkoznak, hogy a folyamatos változtatások egyre inkább a halál kultúrájához közelítenek. Jobbulás helyett állandó rosszabbodás. A boldogság, elégedettség egyre távolabb kerül, s az esetleges anyagi gyarapodás – bár ez is kétséges – a műszaki fejlődés sem erősíti a biztonság érzetét, az élet minőségét nem emeli. Ma több az elégedetlen, boldogtalan, tévelygő ember, mint valamikor. Az orvostudomány fejlődése ellenére, több a beteg, s egyre újabb betegségek lépnek fel. Mindez nemcsak a testi, hanem a lelki síkon is történik.

Valamikor több mint nyolcvan éve állapította meg Bangha páter: „Beteg az ország, beteg mindenk előtt közélete, nem tartotta tiszteletben nemzeti alkotmányunk fejlődésének folytonosságát, sietett nemzeti intézményeinket külföldi mintáknak és a pillanat divatos előítéleteinek áldozatul hozni.” „Beteg az ország gazdasági, társadalmi, erkölcsi és szellemi élete. Idegeneké lett kereskedelmünk, nagyiparunk, pénzügyünk.” „Bennünket a nemzetközi szabadkőművesség (és háttérhatalom – saját megjegyzésem) bankokrácia az enyészetnek – európai gyarmatnak – szánt.” „A nemzet újjáépítését elsősorban belső megújulással kell kezdeni.” A szavak sajnos még ma is igazak. „A magyar nemzet és Magyarország újjáépítését a kereszténység belső megerősítésével, újjáélesztésével kell kezdenünk.” Ez pedig nem más, mint a visszatérés a valódi és teljes szentistváni alapokhoz. Szent István örökségét ismernünk kell, az ma is, mint mindig időszerű, nem avult el, érvényes. Őt akkor értékeljük helyesen, ismerjük el, követjük, ha szem előtt tartjuk mindazt, amire tanít. Örökségének legfontosabb mozzanata, hogy Mária Országá vagyunk vallási és jogi értelemben (Mindszenty). Ő nekünk királynőnk, nem hagy el bennünket, de nekünk ki kell tartanunk Mellette. Ez a mi feladatunk, küldetésünk, amit Szent István hagyott ránk.

dr. Bakos Batu
(Tengernek Csillaga XIX/6.)

